

— Mi az?

— Vigyázz, 'el ne töröld a köreimet! Azt a módszert keresem, hogy hogyan kell kiszámítani a körszektor felületét.

*

Később azt a hivatalos hirt adták ki, hogy a tudós Archimedesz véletlen körülmények folytán vesztette el az életét.

A HARMADIK BIRODALOM IDEOLÓGIÁJA

Irta: GÁL ERNŐ

A német nemzetiszocializmussal foglalkozó tanulmányok többsége második vonalba dobva a nemzetiszocialista elmélet kérdését, főleg a mozgalom társadalom-politikai vonatkozásait vizsgálja. Igaz: a nemzetiszocializmus gyökerei elsősorban a háború után Németország gazdasági-politikai alkataiban keresendők, emellett azonban mellőzhetetlen annak az erjedési folyamatnak az átvilágítása, mely szellemi sikon készítette elő a nemzetiszocializmus hatalmi érvényesülését. E. Vermeil, francia szellem-történész könyve (*Les doctrines de la Révolution Allemande*, Paris, F. Sorlot, 1939) hézagpótló ebben a vonatkozásban s egyben a legteljesebb is eddig, mert a nemzetiszocializmusnak nemcsak jelenlegi és hivatalos auktorait, de nyílt és öntudatlan előfutárjait is ismerteti: a szálláscsinálókat, akik írásaikban a mai nemzetiszocializmus történelmi-művelődési szemléletével bizonyos „vegyi“ rokonságot mutatnak, ha akarják, ha nem.

Ilyenek többek közt — s számos olvasó bizonyára meglepetéssel veszi — W. Rathenau, Keyserling, Th. Mann, akik bár még a háború előtt jelentkeztek, munkásságuk derékhadát azonban a weimari köztársaság első éveiben (1918-1925) jelentették meg.

Mindhárom akaratlan „szálláscsináló“ mélyen bennegyökerezik a Második Birodalom romjain s a Németország nemzeti megaláztatásán épült weimari-köztársaságban, mely hatalmas technikai fejlettségével, rohamosan városiasodó lakosságával, tehetetlen parlamentarizmusával egymással élesen szemben álló osztályaival és széthúzó tartományaival zárt, beteg, vajudó társadalmat mutatott. Rathenau, Keyserling és Mann — külön-külön — a klasszikus német idealista bölcsélet, főleg Wagner és Nietzsche tanítványai s szellemileg azt a német középérteget képviselték, melyet létalapaiban veszélyeztetett a kapitalisztikus iparosodás korabeli hatalmas növekedése.

W. Rathenaut, ki egy személyben filozófus, az A. E. G. igazgatója és miniszter, elsősorban a modern mechanizálódási folyamat érdekli. Szerinte a mechanizálódás oka nem a háború, nem is a tudományok fejlődése, még kevésbé a judaizmus, hanem a hihetetlen mértékben megnövekedett fogyasztás szükségletei. A Nyugat központi feladata a tömegek élelmezése lett. A régi vezető elitiek eltűntek s helyükbe a technicizmust képviselő polgárság és proletariátus lépett. A tömegek — véli Rathenau — mindent együtt nőnek az iparosodással s az elit-nélküli „elnémletlenedett“ Európa ördögi körforgásba zárult. Meggondolásai során Rathenau a szellemi életet a németiséggel azonosítja s mert korában a szellemi, művészi és

vallási tevékenységek funkciói elhanyagoltak — forradalomért kiált, de nem valami hatalmi forma vagy osztály ellen, hanem a mechanizálódás megdöntéséért. Az erendő bűn szerinte az elgépiesedés; ez az társadalmi fekély, aminek megszűnésével eltűnik a jelenlegi társadalom is, helyet adva egy szellemi alapokon megszervezett közösségnek. Ebből az új társadalomból Rathenau egyformán számúzi az önző kapitalizmust és a hatalomra törő proletariátust. Ez az új társadalom szerinte egyszersmind az igazi németiséghez való visszatérés. A mai nemzetiszocializmust oly élesen jellemző tulzó nacionalizmus és imperializmus ime, más fogalmazásban. Az újjászületett Németország visszaszellemesíti, azaz visszánémetesíti Európát és megteremti az igazi demokráciát.

Keyserling gondolkodása — legalábbis a kiindulásban — azonos Rathenauéval. Őt is elsősorban a technicizmus izgatja s a technikát Kelet és Nyugat szembeállításán keresztül vizsgálja. Eszerint a keleti ember minden földi alkotás mulandóságának tudatában egyetemes és marandó értékek felé tör, a nyugati ember lényege viszont a tudomány. A tudomány emberfaragta törvényei és szabályai hálójában a Természetet csupán kihasználható erőnek tekinti, ami közvetlen nyelvre fordítva azt jelenti, hogy a nyugati ember elgépiesíti úgy az egyéni, mint társadalmi létét. Ennek a folyamatnak csúcspontja az amerikanizmus. Az eljövendő eszmei ember típusa Keyserling szerint ez semmiesetre sem lehet. Csak a keleti és nyugati típusok keveredése, egymásbaolvadása lehet eszményi. A jövőnek csak ez az embere tarthat egyensúlyt az erő és a tökéletesség, a hatalom és a szeretet, a pozitív tudomány és a metafizika között. Csak ez uralhatja a természetet úgy, hogy ugyanakkor szelleme is mély legyen. Rathenauhoz hasonlóan Keyserling is szembehelyezi a modern technikát a szellemi újjászületéssel s az anyagi javakért tülekedő tömegekkel ellentétben az igazi elit, a jövő arisztokráciája kialakítását követeli, épp azét a réteget, amit oly fájoan nélkülöz Rathenau.

Thomas Mann gondolkodási szférája szintén ebből a gondolatvilágból való. A probléma magvát nála is a technicizmus veti fel s csak a probléma megragadása más, amikor a civilizáció és kultura különbözőségéből indul ki. A kultura ugyanis a valódi szellemiséggel, a civilizáció viszont a mechanizálódással azonos. A kultura az a „stílus“, mely szellemi alkotót ad a világnak s hősiességgel és cselekvő szellemmel uralkodik a sötét erőkn. Ez a megfogalmazás kétségtelenül szép s találó is, de sajnálatosan tartalmazza ama „ráció“-elleni lázadás körvonalait, amit a válságba került középrétegek irracionalizmusa és utópisztikus antikapitalizmusa termelt ki. Lényegében ezek az elemek jutnak uralkodó szerephez — bár más interpretációban — a nemzetiszocializmus Th. Manntól különben élesen idegen „házi“ gondolkodóiban.

Hogy lehetséges ez a — hangsúlyozzuk — távoli rokonság? Lehetséges, mert Rathenau, Keyserling és Thomas Mann eszmélkedése ugyanannak a társadalmi rétegnek a megrendülése, mint ahonnan a nemzetiszocializmus kiindult. Rathenau, Keyserling és Th. Mann azonban egy vékony, felső értelmiségi réteg szempontjából és használatára gondolkodtak s ezért lényeges hiba lenne őket a nemzetiszocializmus közvetlen előkészítőinek tekinteni. Csak a talaj azonos, a szellem klímátikája azonban élesen más. Ezért történhetett, hogy Rathenau gyilkosait hőökké avatta a nemzetiszocializmus s ha Keyserling bizalommal is tekint a mai német rendszer

felé, Thomas Mann hevesen és elhatározóan szembekerült vele.

Más világ fogadja a szemlélőt, ha Oswald Spengler felé tekint. Spengler írásai, bár ugyancsak Nietzsche fellegeiből táplálkoznak, már lehuzódtak a félműveltek széles köreibe s gondolkozása fő eleme: az állambölcseleti gondolatok, a nemzetiszocializmus autochton fegyvertárába tartoznak.

Spengler történet szemléletében központi helyen az állam kérdése áll. Az állam szerinte maga a történelmi fejlődés formája s alapja nem valamely papiros, hanem a harcok, expanzív, hódító törekvésű alkotmány. Államiság csak más államokkal való viszonyban képzelhető el s az állam vagy védekezik, vagy támad. Ezért alkotó valami a háború. Az igazi történelem vérről készül s ha az állam történelmileg átment a hűbéri, dinasztikus, nemzeti és demokratikus formákon egy mai formája *cézári*. Ezt viszont csak úgy öltheti fel, ha a mesterséges, elgépiesedett, raffinált civilizáció helyett a vér és faj szavára hallgat, mert csak ez biztosítja a kozmikus, irracionális élet győzelmét a mesterséges, technicista élet felett. Ezért harcol a cézarizmus, (az új, porosz mintára nevelt) elit diktatúrája egy a tudomány, mint a technika ellen.

Ne tévesszen meg bennünket a porosz életeszmény spengleri fogalmazása. Ez a spengleri fogalom lényegében ugyanazt a funkciót hordozza, mint Rathenaunál, Keyserlingnél és Thomas Mannál a szellemi átertékelés követelése. Nála is — sőt mála elsősorban — Németország feladata önmaga átalakítása s a porosz szellemhez való visszatérésen keresztül szerepe az elhanyagolt „fausztiikus“ kultúra regenerálása.

Mi ez a porosz szellem?

A porosz szellem lényege a közös munka. A porosz szellem — Spengler szerint — nem ismer osztályokat, csak szakmai csoportokat. Tiszt, hivatalnok, munkás, paraszt, mind az állam szolgálatában dolgoznak. Poroszországban kedvelik az egyenruhát és a címetek, de csak azért, mert azok a közfunkció jelképei. A porosz szolidaritás sarkpontja: a parancsolás és az engedelmesség. Külső megjelenési formája a totális, cézári állam.

Spengler azonban nemcsak spekulál. Tanácsokat is ad, tervet, kirajzolja az új német cézári állam típus gazdasági, társadalmi és politikai alkotását. Németország — követeli — legyen elhatározóan imperialista. A világháború csupán epizód volt. Megveti a „rentierek“ Franciaországát, Angliától elvitatja hatalmi helyzete jogosságát s bejósolja a cézári Poroszország és a tőkés Nyugat közötti elkerülhetetlen leszámolást. Spengler olvasásakor kétségtelenül kidagadhat minden német mell. Ne tagadjuk el: nagy hirdető. Ujjászületést vár s amikor a nemzetiszocialista „forradalom“ kitör, üdvözli, bár jövőjét tartózkodóan ítéli meg. A nagy átalakulást egy évszázadra méretezi s a nemzetiszocializmus politikája, mely a korai összecsapáshoz vezet, szerinte aggodalmas. Visszont továbbra is kitart amellett, hogy Európának léletszüksége a német renaissance. A nagy pillanat elérkezett: a fenyegető társadalmi forradalmak mögött a sárga faj előretörésében Európára új veszedelem leselkedik. A nyugati népek vagy alávetik magukat a porosz szocializmus fegyelmének vagy elpusztulnak. „A rendet és szabadságot“ biztosító protektori Harmadik Birodalom látomása Spenglernél megtévesztően adott s ha a hivatalos ideológia mélyre is süllyeszti, ő már hamisítatlan előfutár, sőt előkészítő.

Spengler körül évekig zajlottak a viták s még nem ült el a polémia,

amikor *Moeller van den Bruck* könyve, *A III. Birodalom* megjelent. A könyv sikere lassu, hangja eleinte nem hat túl Németországon, a nacionalista értelmiségi ifjúság azonban igen hamar a magáévá teszi, amaz átmeneti jellege miatt, amit a weimari-köztársaság és a mai Németország szelleme között jelent. Ez az átmenetisége a szociális nacionalizmus jelszavában fejezhető ki leginkább s ezért vezethet be egyenesen a nemzetiszocializmusba.

A porosz tisztí-hivatalnokai családból származó Moeller szintén a nietschei filozófia szellemében nevelkedett, de ugyanakkor erős pángermán behatás érte. 1902-1914-ig beutazta egész Európát, megismerte Franciaország, Anglia, Olasz- és Oroszország viszonyait s bírálja valamennyit, szembehelyezve velük a központi fekvésű Németországot, az európai egyensúly főpillérét. Kritikája, amit a francia és angol állapotok fölött gyakorol, korántsem eredeti s főképpen elfogult. Honfitársainak csupán a nyugati demokráciák karrikaturáját adja. A demokráciát különben is elveti. A demokráciák szerinte is számtani alapokon épülnek. Bennük a nemzet állítólagosan „egyenlő“ egyének összege s a politikai valóság számok sokasága. A demokráciák annyit dicsért pacifizmusa sem igazi, mert igazságtalan nemzetközi rend az alapja. A versaillesi béke szegény. Az orosz szovjetizmus sem különb, lévén a nyugati eszmék térhódítása. A szakadék az orosz lélek és a nyugatról importált szovjetizmus között óriási. Mindkettőt, úgy a polgárság demokrata internacionáléját, mint a proletár nemzetköziséget elveti. Az élet és történelem szemlélete csak egy új németiség építhető fel.

De mi a németiség s a németiség fejlődésének értelme?

A németiség hatalmi küldetésének tudata a német-római szent Birodalom. Ez viszont abszolutisztikus volt; birodalom a birodalomért. Am ez a Birodalom csak eszmei állapotban élt és sohasem tudott konkrét politikai közösségekben testet ölteni. A territorializmus győzött a nemzeti érzés felett. Bismarck vet véget először a németiség meghasonlásának, bár még ő sem egyesítette véglegesen Poroszországot, a németiség e vasmagvát a Birodalommal. II. Vilmos császársága ezen a gyenge és időleges egységen épült, ami a porosz fegyelmet méginkább meglazította s romantikus terjeszkedésbe fogott. Ugyanakkor ezt a Birodalmat egy hamis, a régi szent Birodalom hibáit megismétlő liberalizmus rágta. A Birodalom és állam közti kapcsolatok megerősítése helyett, továbbra is a régi formulát, „az állam az államért“ elvet helyezte előnybe. A wilhelminizmus moelleri bírálata semmivel sem enyhébb a Rathenauénál, a weimari rendszerről azonban szintén elítélően nyilatkozik. Az új rend szerinte folytatja a múlt tévedéseit. Az 1918-as állítólagos forradalom tulajdonképpen céltalan: csak hamis konzervativizmust, hamis liberalizmust és hamis szocializmust adott Németországnak. A nyugati parlamentarizmus a közepes tehetségek kezei közt hazuggá vált. A weimari alkotmány szentesítette az ország belső széthúzásait. Márpedig — s itt következik Moellerben a „pozitívum“ — Németországnak nem szabad elfelejtenie, hogy az európai nemzetek anyja! El kell tüntetni tehát a hamis értékeket, mert csak így emelheti fel újból az örök Birodalmat. Ezért először is le kell számolnia a hamis intellektualizmussal, mely csak külsőleg, mesterséges és merev sablonok után ítéli meg a világot. Németországnak be kell teljesítenie az értelem elleni forradalmat!

Ne értsük félre! Moeller nem a régi Vilmos-császári Németország újjéledését kívánja. Nagyönis határozotlan elítéli annak könnyelmű imperializmusát, mely csak szembefordította Németországot az egész világgal. Moeller azt a tömörítő és egyesítő „szent örvényt“ várja, amely visszaadja Németország szabadságát és nemzeti génuszát.

Meggondolásai valóráválaszáért mindenekelőtt az ifjúsághoz fordul. Az ifjúságot hívja fel a szabadságért folyó harcra s a német szellem hívásának való engedelmességre! Milyen legyen ez a harc? Az ösztönerők lázadása az értelem abszurd önkénye ellen! S milyen konkrétumokkal támaszthatja ezt alá?

Az eljövendő Harmadik Birodalom megvalósulásának feltételeit vizsgálva, Moeller mindenekelőtt a német túlnépesedés tünetébe ütközik s átveszi a „Volk ohne Raum“ imperialista elméletét. Ne korlátozzuk a németiség szaporodását — kiáltja. A túlnépesedés dinamikus, természetesen tünet, mely előtt meg kell hajolni, mert ez a túlnépesedés Németország ereje és legfőbb reménye, sőt mindenkori terjeszkedésének élettani alapja. A németiség százmilliók tömb, melynek fele Németország határain kívül él. A külföldi németiség nyomása egy napon elsöpri a versaillesi békét, — hangzik a moelleri prófécia. S tényleg a németiség dinamizmusa a jelenkori történelem nagy valósága.

Moeller Harmadik Birodalmának alapelve a szociális nacionalizmus. Moellert a tömegek kérdése, még jóval, a nemzetiszocializmus előtt, foglalkoztatja. Látja a proletarizálódási folyamatot, ez azonban számára nem gazdasági, hanem tudati állapot. Ezért a proletarizálódás folyamatának szerinte kizárólag anyagi szempontokból történő megítélése az elszegényedés „nemesítő és szellemi“ értékeinek elsilikkasztása. A tömegek megszűnnek proletárok lenni — érvel — mikor új értelmet adva helyzetüknek, beolvadnak a nemzet testébe. A megoldás a proletárok „nem proletár“ öntudatának kikovácsolása, mert ez megszünteti a nemzetben belüli áldatlan osztályharcot és versenyt, a határokon kívülre vetítve azokat. Az igazi verseny a nemzetek versengése.

Fölösleges a magyarázat. Moeller elmélete a mai német „Volksgemeinschaft“ őse, könyve pedig, melynek első kiadása 1922-ben hagyta el a sajtót, a Mein Kampf megjelenése előtt a német imperialista nacionalizmus bibliája. Mindez már nem előkészítés, nem is szálláscsinálás. Ez már a nemzetiszocializmus autochton világa: csak épp magasabb síkon s nem közhasználatra.

Moeller van den Brück 1925-ben halt meg. A nemzetiszocializmus akkor még gyermekcipőiben járt. Az ellentétek és feszültségek azonban Németországban egyre nőnek. Az 1929-re kirobbanó világgazdasági válság idején a német nemzeti-értelmiség még görcsösebben nyul Moeller írásai felé. A Jenában megjelenő *Tat* című folyóirat köré csoportosult közíró-nemzedék veszi át ezek közt az élcsapat szerepét.

Nagyon sajátos ennek a csoportnak a magatartása. Nem avatkoznak be közvetlenül koruk politikai küzdelmeibe, aktivizmusuk csupán szellemi. Ugyanakkor: nem tartoznak már a régi elefántcsonttoronyban élő német értelmiséghez, keresztül-kasul ismerik az 1929-1933-as Németországot, látják a tőkésrendi termelési forma csődjét s nyugtalanul, a német szellemiség minden izgékonyágával és feszültségével keresik azokat az erőket, amelyek alkalmasak a moelleri értelmű német változások véghezvitelére.

re. Moellerhez viszonyítva azonban már nagy a pozíció változás. Beékelődtek a weimari demokrácia és a nemzeti szocializmus közé. Harcuk mindenekelőtt a liberalizmussal folyik s a már mind elhatározóbban terjedő nemzetiszocialista napi agitációt felülről nézve, egy tisztázatlan, gyakorlatilag keresztülvihetetlen nemzeti kommunizmust propagálnak. Első vonalban álló publicistáikat főleg alkotmányjogi és nemzetgazdasági kérdések érdeklik.

Karl Schmitt az *Alkotmány őre* című könyvében a weimari alkotmányt tárgyalva megállapítja, hogy a történelmi fejlődés az állam elhatalmasodásán keresztül a *totális* államforma felé vezet. Szerinte Németország csak úgy kerülheti ki a fasizmust, ha a köztársasági elnök kezeibe teszi le sorát. Valóban, az alkotmány 48. paragrafusa értelmében, a bürokrácia segítségével az elnök úgy politikai, mint gazdaság-pénzügyi tekintetben teljes hatalommal rendelkezhet. Schmitt elemzéséből kiderül, hogy Németország lényegében már a háború után fél-totális állam.

A gazdasági autárkia kérdését is a Tat munkatársai tették először szóvá. F. Fried *A kapitalizmus vége* című könyvében kimerítően foglalkozik az eljövendő német állam gazdasági alakításával. Miután kimutatja a tőkésrendi termelési forma csődjét és a német iparosodás hibáit az akkori gazdasági összeomlás fonalán, végkövetkeztetésül az irányított, autarkikus alapon megszervezett gazdaságban látja a megoldást. Szerinte Németország gazdasági terjeszkedésén kívül csak az árukivitel fokozágyontalanok közt áthidalhatatlan a szakadék. 80 ezer németnek ugyanannyi a vagyona, mint 60 milliónak. Az e két véglet között elhelyezendő középrétegek jövője a lassu felmorzsolódás. Ebben a helyzetben Fried szerint Németország gazdasági terjeszkedésén kívül csak az árukivitel fokozásának szorgalmazása segíthet, ezért viszont Németország térjen át a gazdasági önellátásra és a tekintélyállami formára.

Nagyon ismerősek ezek az elvek. A mai német mindennapok szokvány szölamai már. Ekkor azonban még bonyolult stílusú könyvekben jelentkeztek. Hatásuk ennek ellenére gyorsan nő s a Tat-kör elmélkedése mind gyakorlatibb. Hans Zehrer a kőszöbön álló Harmadik Birodalom politikai alakításával foglalkozik. Leszögezi az összes addigi értékek megsemmisülését. A tömegek — szerinte — ugyan résztvesznek a politikában, de minden hit nélkül. Az infláció és a gazdasági válság tovább mélyítette ezt a politikai tragédiát. A szocális elégedetlenség nő, haszonélvezői pedig egyedül a nemzetiszocialisták. El is nevezi az 1930-as választásokat „hídeg forradalomnak“. Abban azonban nem bizik, hogy a nemzetiszocializmus meg fogja tudni oldani a német problémákat. Az ő vágya valami új, vallási színezetű korporatív rendszer, melyet egy képzett kisebbség, egy új „rend“ vezetne. Ez a rend a népből származna és azzal egyetértésben kormányozna. Lényegében a lutheri-direktórium modern felújítása lenne, mert Zehrer szerint kétségtelen, hogy Németországnak vissza kell térnie a reformáció nagy eszméihez. Ezért azután kétségbeesve szemléli a nemzetiszocializmus uralomra jutását, miután az félretéve egy a nacionalizmust, mint a szocializmust, csak egy nyers parancsuralmat valósít meg s továbbra is fenntartja a nép és állam közötti választalat.

Középeurópa kérdését is gyakran felveti a Tat-csoport, főleg Gisela Wirsing (aki jelenleg is szerkeszti az azóta képtelen mértékben megváltozott lepot). Számára Németország jövője Délkelet-Európa s mert

Wirsing hisz Németország körülkerítésében, zárt nemzeti élettér“ kialakítását követeli. A német önellátású gazdaságnak szerinte nem a mindinkább elzárkózó nemzetközi piacok, hanem délkelet felé kell fordulnia. Viszont úgy Wirsing, mint a Tat többi munkatársai nem a régi annexiók politika felújítását kívánják. Az észszerű gazdasági kapcsolatok kimélyítése a céljuk. Így ássa ki a Tat-köre a neumannii Mitteleurópa-koncepciót a feladás homályából s jelöli ki a német terjeszkedés irányát nyugat helyett kizárólag Középeurópa felé.

Bármennyi az ellentét a múltban és napjainkban is a Tat és a nemzetiszocializmus ideológiája között, a lényeg nagyjából ugyanaz. A Tat belpolitikailag tekintélyállamot és irányított gazdaságot követel, külpolitikailag viszont a nyugati demokráciákkal való szakítást és a délkeleti irányú terjeszkedést. Kissé lejjebb ereszkedik Moellernél s így általában Moeller és a nemzetiszocializmus között foglal helyet, sőt néha a híd szerepét játsza a kettő között. Ezért történhetett, hogy bár a csoport a nemzetiszocializmus uralomra kerülésekor feloszlott, tagjai egyrésze tovább uszott az árra! A másik rész persze — köztük elsősorban Zehrer — végleg eltűnt a német írás, gondolkodás és közélet mezejéről.

Velük azután — egyelőre — le is zárult a szabad ideologizálás szakasza Németországban s a gondolkodás is irányított lesz s uralkodik az előbbieken révén felszabadított, sok irányból összeszivódott, a Párt által hiteltelített, korántsem eredeti, sőt minden ízében keverék doktrína, amelyben ugyanoly mértékben lehet fel a mindenkori német reakciós filozófia, Gobineau és Chamberlain fajelmélete, a pángermán gondolatviziók s a háború utáni nacionalista irányzatok. Uralkodó jellege mindenestre a raszizmus és a porosz szellem elegye. Ezt a karakterét Rosenberg könyvei s a Mein Kampf alakították ki s ebben az irányban fejlesztik tovább a Párt házi ideológusai. Mindenestre mindenütt és mindig vezérelv a faj, az északi faj érvényesülése. Ezt dobolja mindenki, ezen épül minden. Az összes tudományok ennek rendelődnek alá, sőt a tudomány alkotás is faji nevezőre kerül. A faj a lét szervező gondolata s mert a faj érvényesülése elsősorban a munka fegyelmen keresztül valósítható meg, a nemzeti szocializmus mithikus alapvetése után ez a dereka a nemzetiszocialista ideológiának. Így állanak azután a mai német gondolkodás előterében Robert Ley, a Harmadik Birodalom szociális szervezőjének a tétellei.

Ley — s ez igen fontos része a nemzetiszocialista agitációnak — a munkaadókat teszi felelőssé azért a materialista szellemért, ami a munka frontján eluralkodott. Az európai kapitalizmus az amerikai példát követve rendkívül fokozta a munka intenzitását s így maga ellen ingerelte a munkásságot. Ugyanakkor nem sikerült csak egy, a kollektív szerződések és árhullámzások önkényének kitett mesterséges társadalmat felépítenie. Természetesen Ley hevesen támadja a szakszervezeteket is. Bírálata azonban nem önálló, tétellei a Mein Kampf vonatkozó pontjaira támaszkodnak. A munkaadókat és szakszervezeteket persze közös nevezőre hozza a liberálizmusban, ami szemében értelmetlen és korrupt. Helyébe a munka közösségének kell lépnie biológiai és vallási jelleggel. Viziójában (és gyakorlatában!) a munka fegyelmezett sereg, amit a katonai bajtársiaság szelleme éltet. Ley elméletét — egész különösen — teológiai szinhatja át. A munka pl. szerinte az egyetemes anyag káoszában rendet teremtő tevékenység. Ezért azután badarságnak tekinti a „munkához való

jog" vagy a „munkavédelem" elvét, amikor a munkát a kozmosz törvényei uralják. Osztályharc sincs, mert e koncepcióban nem jövedelemért, hanem „áldásért" folyik a munka. A munka áldás és harc a mindenség energiái ellen. Így kerül egyazon vonalra Leynél a munkás, a katona és a művész. Minden dolgozó a Harmadik Birodalom katonája s a „testületek testülete", a Munka-front tagja. A német munkás csak ebben a közösségben találhatja meg elvesztett méltóságát. A munkaadók viszont megszabadulva a szakszervezetek terrorjától ugyanebben a testületben újból urai és vezérei lehetnek üzemeiknek.

Amint látható a nemzetiszocialista ideológia pragmatikus. Minden sora, legyen bármily lélektanian ködös, elrövidült és dionizikus, a gyakorlatért, a mai német államszervezés érdekeiért szól. A főellenség ebben az államszervezésben a liberalizmus s ha a német Munkafront a termelés ipari frontján számol fel a liberalizmussal, a paraszt örökösödési törvény a mezőgazdaság terén mér csapást a liberalizmusra. Ezért a jelentősek W. Darré megfontolásai.

Darré is fajelméleti szempontból nézi a német történelmet s úgy látja, hogy az északi faj, mint paraszt és harcos, mint gyarmatosító hősi vércsoport jelent meg a történelemben. Szembeszáll azzal az elmélettel, mely a germánságot nomád és pásztorkodó törzsnek mutatja be, mert szerte egyedül a gazdálkodó, paraszti életmód az északi faj életerejének titka. Am római hatásra a németség a történelem folyamán elhagyta a földművelést s a városi foglalkozások felé tódult. Ezért korszakosult el a német nemesség és szegényedett el a parasztság. A Harmadik Birodalom rendeltetése visszaadni a földet „erkölcsi hivatásának", az új örökösödési törvénynek pedig biztosítani kell annak egységét, mert csak így menthető meg a nemesség „vezéri vére".

Röviden ezek azok a vezéreszmék, amiket Vermeil kihámoz a német nemzetiszocializmus doktrinális történetéből. A polemiát mindenütt kerüli, mi is kerültük. A keverék jelleg s a színvonal így is látható. Látszik az ideológia elakadó karektere is. Folytatás lehetetlen. A belső és szerves fejlődés lehetősége kizárt.

FORGÁCS ANTAL: VERSEK

EGY KÖLTŐHÖZ

*Költőhöz méltóbb van-e, mint meghalni a jóért,
szóltál, és a szavad pántlikaként lobogott.
Im, öregem, feldúlva a népjáva és a szabadság,
itt van a perc bizonyítsd, nem vagy-e csak fecsegő.*

TÜNÖDŐ VILÁG

*Szabad az út és alkonyodik,
majd emelkedni kezd az ég felé,
ahol a fáradt felhő andalog,
s lassú huzással száll a hold elé.*